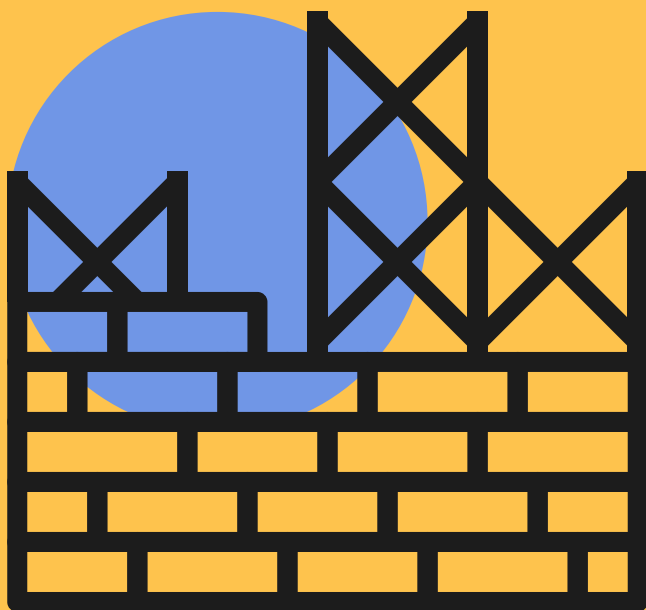

MURY I GRANICE

Scenariusze zajęć dla szkół podstawowych
i średnich oraz warsztatów dla dorosłych

Martyna Łukaszewska * Lidia Prokopowicz * Natalia Gebert

WSTĘP

Drogie Nauczycielki i Nauczyciele,

Oddajemy w Wasze ręce wynik pracy zespołu edukatorek, które w 2023 r. przeprowadziły 60 zajęć poświęconych tematowi murów i granic dla grup w różnym wieku.

Myślą przewodnią wszystkich scenariuszy było skłonienie uczestników do zastanowienia się, czym są granice – te fizyczne i te symboliczne – jaką rolę pełnią i co dla nich znaczą. W każdej grupie wiekowej podeszliśmy do tematu od innej strony, dopasowując poziom trudności do możliwości każdej grupy.

Nie było łatwo ograniczyć liczbę wątków i aspektów, które poruszamy w danym scenariuszu. I mamy głęboką nadzieję, że zechcecie potraktować nasz materiał także jako inspirację do własnych prób wprowadzania i rozszerzania tej tematyki w klasie.

Nasze scenariusze możecie wykorzystać na lekcji geografii, historii czy godzinie wychowawczej. Możecie także użyć scenariusza dla dorosłych, żeby samodzielnie stawić czoła niektórym pytaniom, jakie w naszych materiałach padają.

Mamy nadzieję, że prowadzenie zajęć w oparciu o proponowane scenariusze okaże się dla Was tak wielką przyjemnością, jaką było dla nas. Bo mimo lat praktyki uczniowie i uczennice wciąż potrafią nas zaskoczyć!

Udanej lektury i udanych zajęć!

Autorki

Opinie nauczycieli po zajęciach

„Bardzo ciekawy temat pokazany z różnych stron.”

„Zajęcia były wartościowe i atrakcyjne dla dzieci.”

„Przystępne ujęcie merytoryczne tematu.”

„Przekazana wiedza merytoryczna w sposób zrozumiały dla dzieci.”

„Spotkanie skłania do myślenia i zawiera wiele zadań angażujących jego uczestników. Zajęcia dostosowane do wieku uczestników.”

„Zajęcia bardzo ciekawe. Warsztaty skupione na wspólnej rozmowie i aktywności. Tworzenie wspólnej wiedzy i uczenie się od siebie nawzajem.”

„Forma była dostosowana do wieku oraz stanu wiedzy uczestników.”

„Zajęcia ciekawe i pouczające dla dzieci.”

Co cegiełka widziała?

Scenariusz zajęć dla klas I - III

Cele w języku nauczyciela/nauczycielki:

- rozszerzenie wiedzy historycznej o murach i ich funkcjach
- ćwiczenie pracy w grupie

Cele w języku ucznia/uczennicy:

- poznam przykłady murów z historii
- dowiem się po co się buduje mury
- zastanowię się czy mury są skuteczne

Zagadnienia:

- mury
- oddzielanie jednych ludzi od drugih

Pytania kluczowe:

- Jaką funkcję pełniły historyczne mury?
- Czy mury, które znamy z historii, spełniły swoją rolę?

Potrzebne materiały:

- rzutnik
- tablica/flipchart
- flamastry (kilka zestawów)
- ilustracje murów do kolorowania i/lub puzzle z tych ilustracji do ułożenia
- zdjęcia omawianych murów do prezentacji na ekranie

Przebieg zajęć (czas trwania: ok. 60 minut)

1. Powitanie (10 min.)

Kilka minut na przedstawienie się i szybkie ćwiczenie zapoznawcze wedle wyboru prowadzącego. Przedstawienie celu i przebiegu warsztatów.

Osoba prowadząca przedstawia się i prezentuje cel oraz temat warsztatów. Proponuje krótką grę zapoznawczą.

Grupa będzie miała za zadanie budować z siebie „cegiełki”. Uczestnicy stają w kręgu. Pierwsza osoba wchodzi do środka, mówi swoje imię i tworzy ze swojego ciała „cegiełkę”. Polega to na przybraniu wybranej przez siebie pozy. Następnie analogiczną czynność wykonuje kolejny uczestnik, dopasowując swoją cegiełkę do poprzedniej osoby.

Kiedy już to zrobi, pierwsza osoba wraca na swoje miejsce. Druga pozostaje w niezmienionej pozycji.

Gra toczy się według przedstawionego wyżej schematu, aż do momentu przedstawienia się wszystkich uczestników.

2. Skojarzenia ze słowem mur (10 min.)

Zapytaj uczestników z czym im się kojarzy to słowo. Skojarzenia zapisz na tablicy i pogrupuj w podobne wiązki. Podsumuj to, co przekazali uczestnicy, bez oceniania czy wartościowania takich lub innych myśli na zadany temat. Ważne, żeby zaznaczyć, że wszystko co mówią uczestnicy jest w porządku i że ich zdanie jest mile widziane.

3. Opowieść o historycznych murach (15 min.)

Prowadzący może zawęzić lub rozszerzyć przedstawione opowieści. Ważne jest, by wśród omawianych przykładów historycznych znalazł się jeden mur, który miał trzymać ludzi na zewnątrz i jeden mur, którego zadaniem było utrzymanie ludzi wewnątrz.¹

¹ Prowadzący może w tym miejscu wykorzystać odcinek podcastu dostępny na stronie <https://domotwartywarszawa.wixsite.com/podcast>.

Wielki Mur Chiński

Ten mur, którego kawałek widzicie na zdjęciu, znajduje się w północnych Chinach. Nie jest jednym ciągłym murem, a raczej zbiorem konstrukcji doklejanych do siebie lub budowanych osobno. Zaczęto go budować ok. 2300 lat temu, ale prace nad nim trwały aż do XV wieku (czyli skończyły się 600 lat temu). Ma długość co najmniej 2400 km. Żeby pokonać taki dystans musielibyśmy przejechać Polskę ze wschodu na zachód (albo z zachodu na wschód) ponad 3 razy.

Jego zadaniem miała być obrona przed będącymi w ciągłym ruchu plemionami z północy. Przy wznoszeniu muru zginęły tysiące osób – w dawnych czasach nie było maszyn czy dźwigów i cała budowa odbywała się siłą mięśni ludzi i zwierząt. Niektórzy historycy mówią, że Chiński Mur jest najdłuższym cmentarzyskiem na ziemi.

Mur spełnił swoje zadanie jedynie częściowo. Ludom z północy udało się mur obejść, podbić Chiny i na prawie 100 lat ustanowić tam swoje rządy.

A photograph of the Rialto Bridge in Venice, Italy. The image captures the ornate wrought-iron balustrade and the wide stone steps that lead up to the bridge's deck. A person in a dark jacket and white bag is seen ascending the stairs. The background features historic Venetian buildings with varied facades, including peeling plaster and brickwork. Some windows have green shutters, and small flower boxes are visible under the eaves. A sign on one of the buildings reads "DOMINICANA DEI ORIENTALI". The scene is set in a narrow canal area, with parts of boats visible in the foreground.

Sinagoga Scuola Ponentina
o Spagnola, fondata nel XVI secolo
e ricostruita nel XVII

Sinagoga Scuola Italiana
(1575)

Sinagoga Scuola Levantina (fondata
nel XVI e ricostruita nel XVII)

Sinagoga Scuola Canton
(1531-32)

Sinagoga Scuola grande Tedesca
di rito ashkenazita
(fine XVIII secolo)

Museo Ebraico

Canale di Cannaregio

Ponte di Cannaregio
o delle Guglie

Rio del Battello

Rio di San Girolamo

Ghetto Vecchio

Ghetto Nuovo

Calle Ghetto Vecchio

Campiello delle Scuole

Venezia

(Źródło: <http://www.illustratori.it/home/oneArt?artID=12746>)

Murami były domy, budowane na samym nabrzeżu kanałów przecinających Wenecję. W średniowieczu Wenecja była samodzielnym państwem i chętnie przyjmowała uciekinierów z innych krajów, choć ich prawa jako mieszkańców miasta były mocno ograniczone. W 1516 r. władze Wenecji postanowiły, że wszyscy Żydzi w mieście mają się przenieść do jednej dzielnicy. Wyznaczono im najpierw niedużą wysepkę, a później także część większej wyspy obok. Mosty łączące getto z resztą miasta na noc składano, a przejść z getta do pozostałej części miasta pilnowali strażnicy. Domy na nabrzeżu nie mogły mieć balkonów wychodzących na kanały. Zaś po kanałach pływały łodzie patrolowe, a wszystko to po to, żeby Żydzi nosa poza swoją dzielnicę nie wysuwali. Wolno im było spędzić w centrum miasta jedynie 15 dni w roku. Ten stan utrzymywał się przez ok. 250 lat.

Władze tłumaczyły, że to wszystko dla bezpieczeństwa samych Żydów. Nie wszyscy chrześcijanie ich lubili i zdarzały się różne przykre i tragiczne historie. Zamknięcie Żydów za murami i brak dostępu do pozostałej części miasta miały sprawić, że takich przypadków już nie będzie. W tym sensie mury getta spełniły swoją rolę, ale jednocześnie podzieliły miasto i jego mieszkańców. Wyobraźcie sobie, że nagle władze Waszego miasta postanawiają, że wszystkie osoby o rudych włosach mają zamieszkać w jednym miejscu, za murem, i stamtąd nie wychodzić, bo przecież nie wszyscy lubią rudych. Rudzi zostaliby w ten sposób ukarani za coś, na co nie mieli wpływu – nie wybieramy sobie koloru włosów, z jakim się rodzimy, prawda?

Mur getta w Warszawie

Pomysł, że można zamknąć jakąś grupę ludzi za murami, przetrwał bardzo długo. Jednym z ostatnich jego przykładów było getto dla Żydów, które stworzyli hitlerowcy w Warszawie w czasie II wojny światowej. Trafiali tam także Żydzi z innych miast w Polsce. Choć ghetto istniało zaledwie 3 lata, okazało się śmiertelną pułapką. Blisko 1/4 jego mieszkańców zmarła z głodu i chorób.

Getta nie wolno było opuścić pod karą śmierci. Nie wolno było także pomagać zamkniętym za murami. Mur bardzo skutecznie odciął też pozostałych mieszkańców Warszawy od tego, co działo się wewnątrz. Warszawiacy wiedzieli oczywiście, że mur jest i kogo zmuszono do zamieszkania na ogrodzonym nim terenie. Ale już nie mogli wiedzieć, co się z tymi ludźmi dzieje. Wieści o sytuacji w getcie rozchodziły się raczej z ust do ust i nie zawsze były przyjmowane jako prawdziwe. Łatwiej nam przecież uwierzyć w coś, co widzimy na własne oczy.

Ostatecznie wszystkich żyjących jeszcze mieszkańców getta wywieziono do obozów koncentracyjnych. Z blisko 450 tysięcy ludzi ocaleli nieliczni.

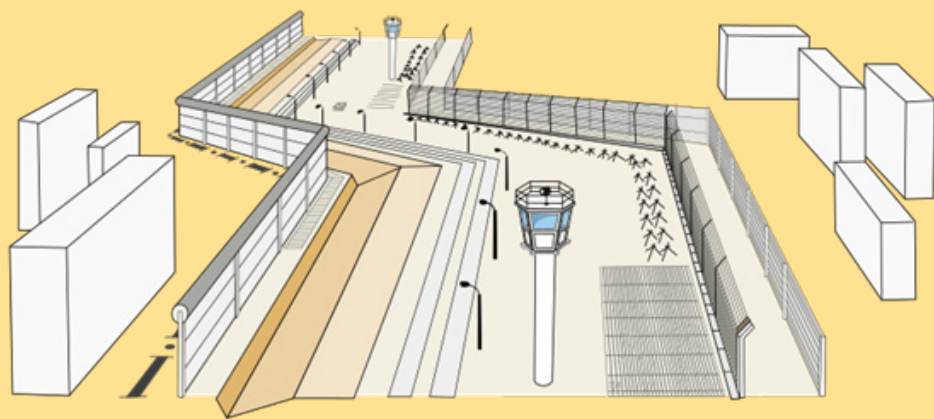

Mur Berliński

West Berlin

East Berlin

Po II wojnie światowej Niemcy podzielono na pół, tworząc dwa kraje. We wschodniej części powstało państwo komunistyczne, zaś kraj w części zachodniej trafił do wolnej Europy. Ten podział widać było także w stolicy czyli Berlinie. Miasto podzielono na dwie części, tworząc skomplikowany system murów, płotów, zasieków i pól minowych. Wszystko po to, żeby ci, co mieszkali we wschodnim Berlinie, nie mogli uciec do zachodniej części.

Mur berliński powstał w 1961 r. i stał przez prawie 30 lat, aż do upadku komunizmu i połączenia obu części Niemiec w jedno państwo. Miał ponad 150 km długości i był wysoki na 3,6 m.

Jak być może wiecie z opowieści Waszych dziadków, kraje komunistyczne nie były najlepszym miejscem do życia, nie było tam wolności. Dlatego wiele osób podejmowało próby ucieczki, mimo istniejących murów. Nie wiemy dokładnie ilu osobom taka ucieczka się udała, ale próby pokonania Muru Berlińskiego kosztowały życie przynajmniej 200 osób. Wśród nich były dzieci.

Płot otaczający Melillę

Melilla jest enklawą. To znaczy, że jest kawałeczkiem jednego państwa na terenie innego kraju. W tym przypadku to kawałeczek Hiszpanii, państwa europejskiego, w Afryce, w kraju, który nazywa się Maroko.

Płot otaczający Melillę powstał w 1998 r. czyli 25 lat temu. Od tego czasu mur wokół tej enklawy cały czas jest unowocześniany i rozszerzany. Obecnie w najwyższym punkcie ma 6 m.

Choć ogrodzenie wokół Melilli jest zbudowane z siatki i drutu, w pełni zastępuje na nazwę muru. Jego zadaniem jest zatrzymanie ludzi z zewnątrz, którzy chcą się dostać do Europy – Melilla jest jej kawałkiem, choć fizycznie leży w Afryce.

Ludzie uciekają ze swoich krajów z bardzo różnych powodów. Jak pamiętacie z opowieści o Murze Berlińskim, nie w każdym kraju panuje wolność, a są miejsca, gdzie za niezgodę na różne pomysły i działania władz płaci się życiem. Uciekinierzy są często tak zdesperowani, że są w stanie pokonać nawet 6-metrowy mur wokół enklawy.

4. Za tym murem (ćwiczenie – 15 min.)

Podziel uczestników na grupy po 4-6 osób. Opisz stojące przed nimi zadanie. Rozdaj uczestnikom kawałki puzzli (pocięte zdjęcia różnych murów o których mówiliście w poprzednim ćwiczeniu), poproś aby dobrali się w grupy za pomocą połączenia puzzli. Zadaniem każdej grupy będzie wspólnie zastanowić się jak możemy pomóc rodzeństwu.

Wyobraźcie sobie historię Eli i Kacpra (imiona można dowolnie zmieniać, tak, żeby nie było imieniem nikogo z grupy), rodzeństwa, które musiało opuścić swój dom i szukać bezpieczeństwa w innym miejscu. W trakcie podróży musieli przedostać się przez mur (tutaj jako przykład można podać jeden z wyżej omawianych murów). Po wielu trudach i niebezpiecznych sytuacjach mur udało się pokonać jedynie Eli, znalazła się w miejscu, gdzie mogła czuć się bezpiecznie. Po drugiej stronie muru nadal jednak znajdował się jej brat. Co Ela i Kacper mogą teraz zrobić? Czy Ela wróci, żeby pomóc przedostać się również bratu? Jeśli tak, to jak to zrobi? Zastanówcie się razem w grupie, jak mogłaby zachować się Ela i z czym mogłoby się to wiązać.

Po kilkuminutowej pracy w grupach poproś każdą grupę, żeby opowiedziała jaką decyzję podjęła, dlaczego właśnie taką i jak chcą ją wcielić w życie. Na koniec podziękuj grupom za ich pracę i podsumuj jej wyniki.

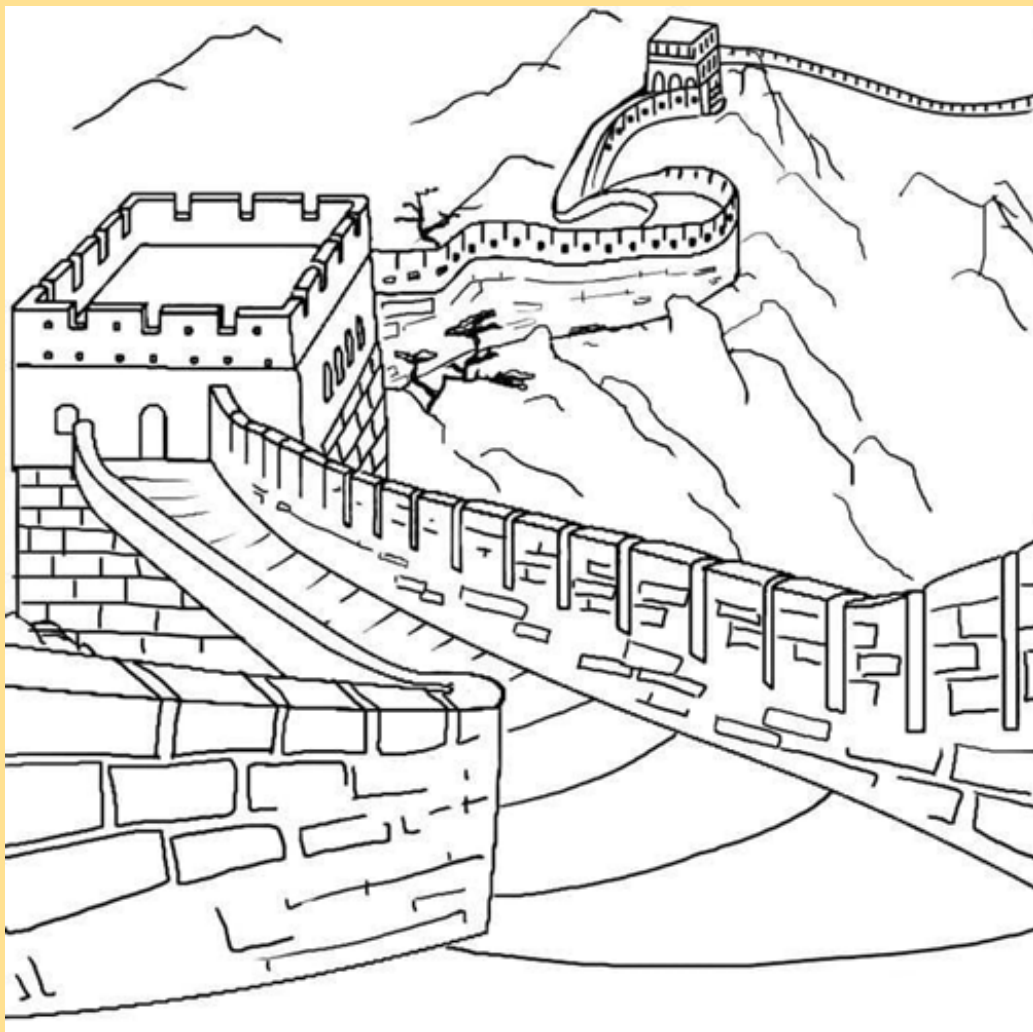
5. Kolorowanie/układanie puzzli (10 min.) - dodatkowe ćwiczenie, jeśli zostanie czas.

Na końcu tego scenariusza znajdziesz trzy obrazki przedstawiające mury (Mur Chiński, Mur Berliński i obrazek przedstawiający wyłom w beziemiennym murze). Wydrukuj je przed zajęciami w takiej ilości, żeby każdy uczestnik mógł wybrać coś dla siebie. Rozdaj flamastry i poproś uczestników o pokolorowanie wybranych obrazków.

6. Podsumowanie zajęć (5 min.)

Na tablicy/flipcharcie narysuj walizkę, znak zapytania i lupę. Obok rysunków zanotuj pytania. Przy walizce napisz „Co zabieram ze sobą?”, przy znaku zapytania – „O czym pomyślę?”, a przy lupie

„O czym chcę dowiedzieć się więcej?”. Poproś uczestników o wypowiedzi i zapisz je w odpowiednich miejscach na tablicy/flipcharcie. Podziękuj im za ich czas, uwagę i pracę.

Skąd się biorą granice?

Scenariusz zajęć dla klas IV-VI

Cele w języku nauczyciela/nauczycielki:

- poznanie metod wyznaczania granic państwowych
- omówienie idei granicy i związanych z nią zasad
- ćwiczenie pracy indywidualnej
- ćwiczenie umiejętności czytania mapy

Cele w języku ucznia/uczennicy:

- zastanowię się nad koncepcją granicy
- dowiem się, jak powstają granice
- zastanowię się nad zasadami związanymi z istnieniem granic
- dowiem się, czy granice zawsze są trwałe

Zagadnienia:

- bezpieczeństwo
- samostanowienie
- granica
- zasady

Pytania kluczowe:

- Kto decyduje o powstaniu granicy?
- Czy głos osób mieszkających na danym terenie jest zawsze brany pod uwagę?
- Jakimi metodami wyznacza się granice?

Potrzebne materiały:

- rzutnik
- tablica/flipchart
- konturowa mapa Polski A4, wydruk po 1 egz. dla każdego uczestnika
- fizyczna mapa Polski do wyświetlenia na ekranie
- mapa Polski w 1939 r., do wyświetlenia na ekranie
- polityczna mapa Afryki do wyświetlenia na ekranie
- puzzle mapy Polski w 1939 r. (ilość puzzli zależna od liczby uczestników)
- puzzle mapy politycznej Afryki (ilość puzzli zależna od liczby uczestników)

Przebieg zajęć (czas trwania: ok. 60 minut)

1. Powitanie (10 min.)

Kilka minut na przedstawienie się i szybkie ćwiczenie zapoznawcze wedle wyboru prowadzącego. Przedstawienie celu i przebiegu warsztatów.

Osoba prowadząca przedstawia się i prezentuje cel oraz temat warsztatów. Proponuje krótką grę zapoznawczą.

Grupa będzie miała za zadanie budować z siebie „cegiełki”. Uczestnicy stają w kręgu. Pierwsza osoba wchodzi do środka, mówi swoje imię i tworzy ze swojego ciała „cegiełkę”. Polega to na przybraniu wybranej przez siebie pozy. Następnie analogiczną czynność wykonuje kolejny uczestnik, dopasowując swoją cegiełkę do poprzedniej osoby.

Kiedy już to robi, pierwsza osoba wraca na swoje miejsce. Druga pozostaje w niezmienionej pozycji.

Gra toczy się według przedstawionego wyżej schematu, aż do momentu przedstawienia się wszystkich uczestników.

2. Co to jest granica? (10 min.)

Zapytaj uczestników o to, jak rozumieją słowo granica. Z czym im się kojarzy? Możesz sięgnąć do takich metaforycznych zwrotów, jak „to przechodzi wszelkie granice”, „na granicy wytrzymałości”, czy koncepcji granic osobistych. Pytanie pomocnicze: co wolno, czego nie wolno, bo jest granica? W trakcie rozmowy zapisuj kluczowe słowa na tablicy/flipcharcie, a na koniec podsumuj refleksje uczestników, bez ich oceniania czy wartościowania. Ważne, żeby zaznaczyć, że wszystko co mówią uczestnicy jest w porządku i że ich zdanie jest mile widziane.

3. Jak powstają granice? (10 min.)

W tym ćwiczeniu uczestnicy korzystając z mapy konturowej Polski zastanawiają się, jak są wyznaczane granice. Historycznie pierwszym wyznacznikiem granic były przeszkody naturalne i można tę zasadę uczniom podsunąć, pytając dlaczego nasza granica na północy nie jest dalej (dalej jest tylko morze). Idąc tym tropem, poproś uczestników o dobranie się w pary i wspólne zaznaczenie na rozdanych im mapach innych naturalnych wyznaczników naszych obecnych granic (Tatry na południu, Odra na zachodzie,

Bug na wschodzie). W rozmowie może też paść stwierdzenie, że państwa umawiają się między sobą gdzie będzie przebiegać granica. Jeśli tak, pamiętaj, żeby odwołać się do tego w dalszej części zajęć. Na koniec wyświetl mapę fizyczną Polski i wspólnie zastanówcie się, czy udało się uczestnikom znaleźć wszystkie naturalne granice naszego kraju.¹

¹ Prowadzący może w tym miejscu wykorzystać odcinek podcastu dostępny na stronie <https://domotwartywarszawa.wixsite.com/podcast>.

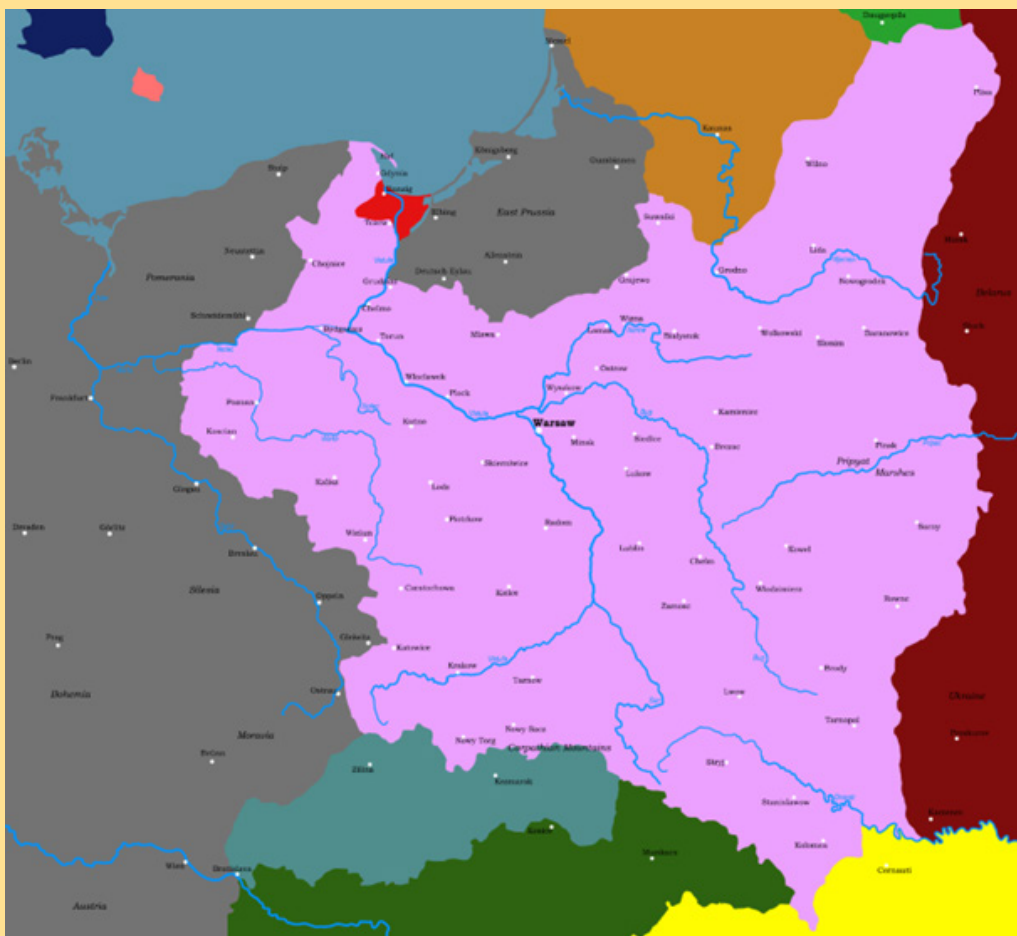

4. Jak powstają granice? (10 min.)

Jeśli w pierwszej części ćwiczenia, padło twierdzenie o umawianiu się państw, odwołaj się teraz do niego. Jeśli go nie było, powiedz uczestnikom, że czasem granice są wyznaczane przez państwa w drodze porozumienia lub siłą. Możesz również podsumować, że granice mogą być wyznaczone naturalnie lub sztucznie. Powiedz klasie, że za chwile będą mieli okazję porównać dwa przykłady wyznaczania granic: granicom Polski w 1939 r. oraz granicom wyznaczonym przez państwa kolonialne w Afryce. Rozdaj uczniom puzzle obu map i poproś, żeby dobrali się w dwie grupy według puzzli, które wylosowali. W ten sposób powstaną dwie grupy, jedna będzie miała przed sobą mapę Polski z 1939 roku a druga polityczną mapę Afryki. Poproś obie grupy, aby przeanalizowali swoje mapy i zastanowili się w jaki sposób wyznaczane były tam

granice? Kto mógł o tym decydować? Co myślę o takich ustaleniach? Czy gdyby mogli decydować, to czy by chcieli coś zmienić? Jeśli tak, to dlaczego?

Wyświetl obie mapy. Zaproś grupy do prezentacji swoich stanowisk. Zwróć uwagę uczestników na to, jak często granice afrykańskie (szczególnie na północy) są wyznaczone od liniiki. Podkreśl, że ten proces przebiegał bez pytania mieszkających tam ludzi o zdanie. Podsumuj obie części ćwiczenia i podziękuj uczestnikom za ich pracę.

Rzeki, języki, wyznania – co definiuje granice?

Scenariusz zajęć dla klas VII-VIII i szkół średnich

UWAGA: Ten scenariusz przeznaczony jest dla grupy o dość dużym przedziale wiekowym. Prowadząc zajęcia, dostosuj język, trudność pytań i terminologię do danej grupy. Innego poziomu wiedzy można oczekiwać od ostatniej klasy liceum, innego – od klasy siódmej.

Cele w języku nauczyciela/nauczycielki:

- omówienie idei granicy i związanych z nią zasad
- ćwiczenie pracy indywidualnej
- ćwiczenie umiejętności czytania mapy

Cele w języku ucznia/uczennicy:

- zastanowię się nad koncepcją granicy
- dowiem się, jakie czynniki wpływają na kształt granic
- zastanowię się nad wpływem granic na społeczność

Zagadnienia:

- granica
- region
- społeczność

Pytania kluczowe:

- Co wpływa na kształt granic?
- Jaki wpływ granice mają na społeczność?

Potrzebne materiały:

- mapa II RP
- mapy do ćwiczenia (4 wersje) – liczba kopii każdej wersji zależna od liczby uczestników
- kartki samoprzylepne

Przebieg zajęć (czas trwania: ok. 60 minut)

1. Powitanie (10 min.)

Osoba prowadząca przedstawia się i prezentuje cel oraz temat warsztatów. Proponuje krótką grę zapoznawczą.

Grupa będzie miała za zadanie budować z siebie „cegiełki”. Uczestnicy stają w kręgu. Pierwsza osoba wchodzi do środka, mówi swoje imię i tworzy ze swojego ciała „cegiełkę”. Polega to na przybraniu wybranej przez siebie pozy. Następnie analogiczną czynność wykonuje kolejny uczestnik, dopasowując swoją cegiełkę do poprzedniej osoby.

Kiedy już to zrobi, pierwsza osoba wraca na swoje miejsce. Druga pozostaje w niezmienionej pozycji.

Gra toczy się według przedstawionego wyżej schematu, aż do momentu przedstawienia się wszystkich uczestników.

2. Granice: korzyści i wyzwania (10 min.)

Wraz z uczestnikami zastanów się, jak rozumiecie pojęcie „granicę”. Próbując zdefiniować ten termin, pomyślcie o tym, jak są wyznaczane granice. Kto o tym decyduje? I dlaczego właśnie tak? Jakie są korzyści z posiadania granic i jakie wyzwania się z granicami wiążą? Osoba prowadząca może podzielić flipchart na dwie części i wspólnie z uczestnikami wypisać korzyści i wady, biorąc pod uwagę, że część odpowiedzi może pasować do obu kategorii. Ważne, żeby zaznaczyć, że wszystko co mówią uczestnicy jest w porządku i że ich zdanie jest mile widziane.

3. Jak powstają granice? (10 min.)

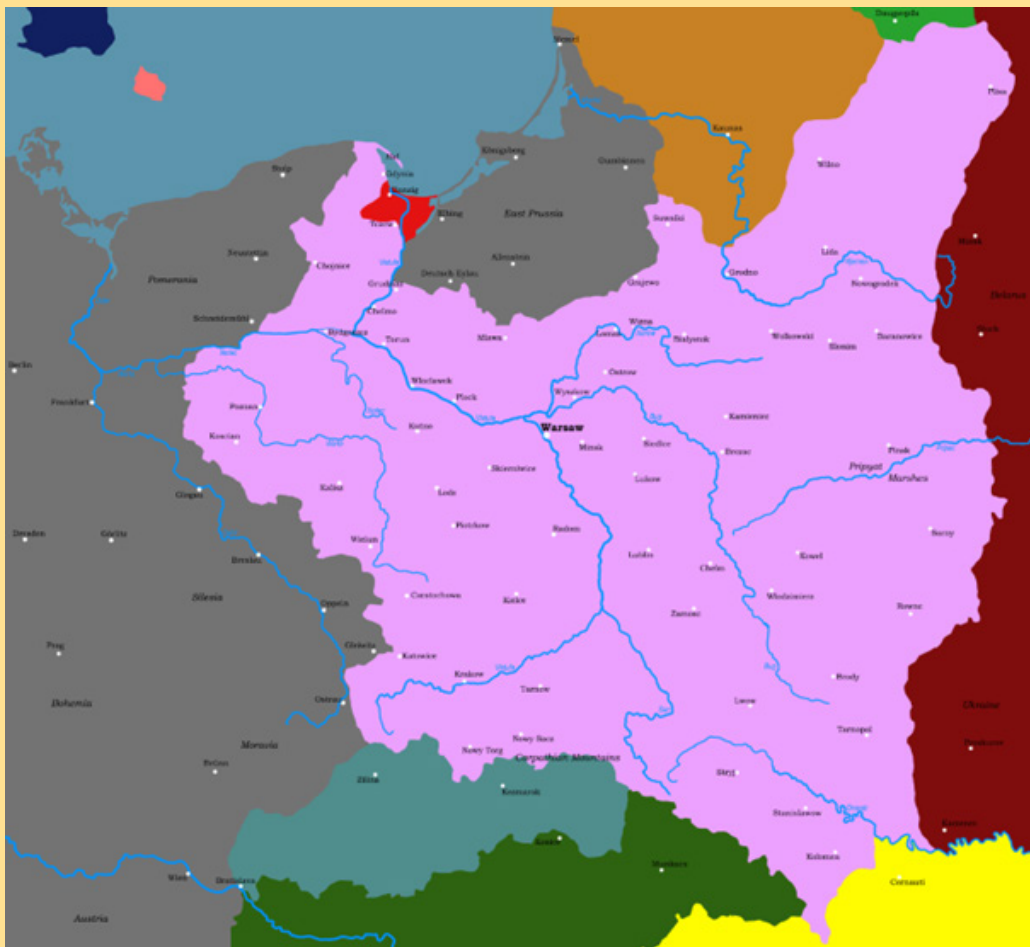
Opowiedz krótko, jak wyznaczano granice II Rzeczypospolitej na konferencji pokojowej w Paryżu po I wojnie światowej (1919-1920). Możesz skorzystać z materiału poniżej. Omawiane obszary możesz pokazać na załączonej mapie.

Uczniom szkół średnich zainteresowanych tematem możesz polecić dwie książki Macieja Górniego: Historia głupich idei oraz Polska bez cudów.¹

¹ Prowadzący może w tym miejscu wykorzystać odcinek podcastu dostępny na stronie <https://domotwartywarszawa.wixsite.com/podcast>.

Jedną z myśli przewodnich, towarzyszących układającym się w Paryżu państwom, była zasada samostanowienia narodów. Zgodnie z nią państwa miały prawa do tych terenów, gdzie przewagę miała ich grupa etniczna. Co jednak zrobić z regionami, gdzie silnie reprezentowane są dwie grupy? Jednym z rozwiązań był plebiscyt ludności – taki przeprowadzono np. na Górnym Śląsku w 1921 r. Oba zainteresowane kraje: Polska i Niemcy prowadziły intensywne działania, żeby wynik przyszłego plebiscytu był na ich korzyść. Polska np. silnie wspierała, a czasem wręcz organizowała powstania na tym terenie (trzy powstania śląskie). Ostatecznie o podziale Górnego Śląska i tak zdecydowała Konferencja Ambasadorów, nie zawsze uwzględniając wyniki głosowania (trzeba przyznać, że niezupełnie wiarygodne). Czasem decyzje o kształcie granic zapadały metodą faktów dokonanych – tak było w przypadku Galicji Wschodniej, którą Polska zajęła zbrojnie. Wschodnia granica II RP przybrała ostateczną postać po wojnie polsko-bolszewickiej, dzieląc np. Litwę na część polską (Wileńszczyzna) i część litewską, niezależnie od składu etnicznego mieszkańców. Metodę zbrojną zastosowali także Czesi, by przejąć Śląsk Cieszyński i ostatecznie decyzją mocarstw, spora część tego regionu została w Czechosłowacji. Metod zbrojnych chwytali się też inne państwa europejskie, w wyniku czego powojenna Europa była świadkiem szeregu lokalnych wojen o terytorium.

Konferencja pokojowa w Paryżu, gdzie wykuwał się nowy układ naszego kontynentu, była okazją dla różnych działań naukowych, mających za zadanie wspieranie interesów danego państwa. Prym wiodła tzw. antropologia narodowa, która różnymi teoriami starała się dowodzić prymatu cywilizacyjnego danego narodu, a przez to jego prawa do ziem zamieszkałych przez mieszane grupy etniczne. Podobnie archeologia i historia miały dowodzić odwiecznego bytowania danej kultury (którą rozumiano wtedy jako emanację narodu) na interesującym państwo obszarze. Również Polska sięgała po takie argumenty w odniesieniu do terenów wschodnich czy Pomorza.

4. Tworzymy granice – ćwiczenie i omówienie (25-30 min.)

Podziel uczestników na 3 grupy. Grupie 1 przekaz wydrukowane mapy (nieistniejącego) regionu pokazujące góry i rzeki. Grupie 2 – mapy pokazujące rozmieszczenie religii. Zaś grupie 3 – mapy z rozkładem używanych w regionie języków. Wszyscy uczestnicy dostają czystą mapę, pokazującą obrys regionu. Każda grupa będzie miała za zadanie przedyskutować i ustalić przebieg granic w przedstawionym na mapie regionie. Uprzedź uczestników, żeby zapamiętali argumenty za wprowadzonym podziałem, bo będą im potrzebne w następnej części zadania. W trakcie dyskusji uczestnicy mogą rozważać np. takie pytania: Czy podzielenie rzeki między dwa kraje sprawi, że będą ze sobą współpracować? A może będą między sobą walczyć z tego powodu? A jeśli jakiś

kraj zostanie bez rzeki? Co się stanie, jeśli w wyznaczonych przez nas granicach będą mieszkali przedstawiciele dwóch różnych religii? I na odwrót: czy to dobry pomysł, żeby w kraju była tylko jedna religia? Podobne pytania mogą dotyczyć języków: czy w każdym kraju ma być tylko jeden język? A jeśli języków będzie kilka, czy któryś uznamy za najważniejszy i obowiązkowy? Ostateczną propozycję podziału uczestnicy każdej grupy zaznaczają na pustej mapie. Na tę część ćwiczenia poświęcamy ok. 10 minut.

W drugiej części zmieniasz skład grup tak, by w każdej znalazły się osoby, które wcześniej pracowały z mapą fizyczną, mapą religii i mapą języków. Zadaniem nowych grup będzie uzgodnienie wszystkich punktów widzenia (do tego przydadzą się argumenty z pierwszej części) i ustalenie ostatecznego podziału regionu. Uwaga: nowe grupy będą potrzebować czystych map z obrysem regionu. Również na tę część poświęcamy ok. 10 minut.

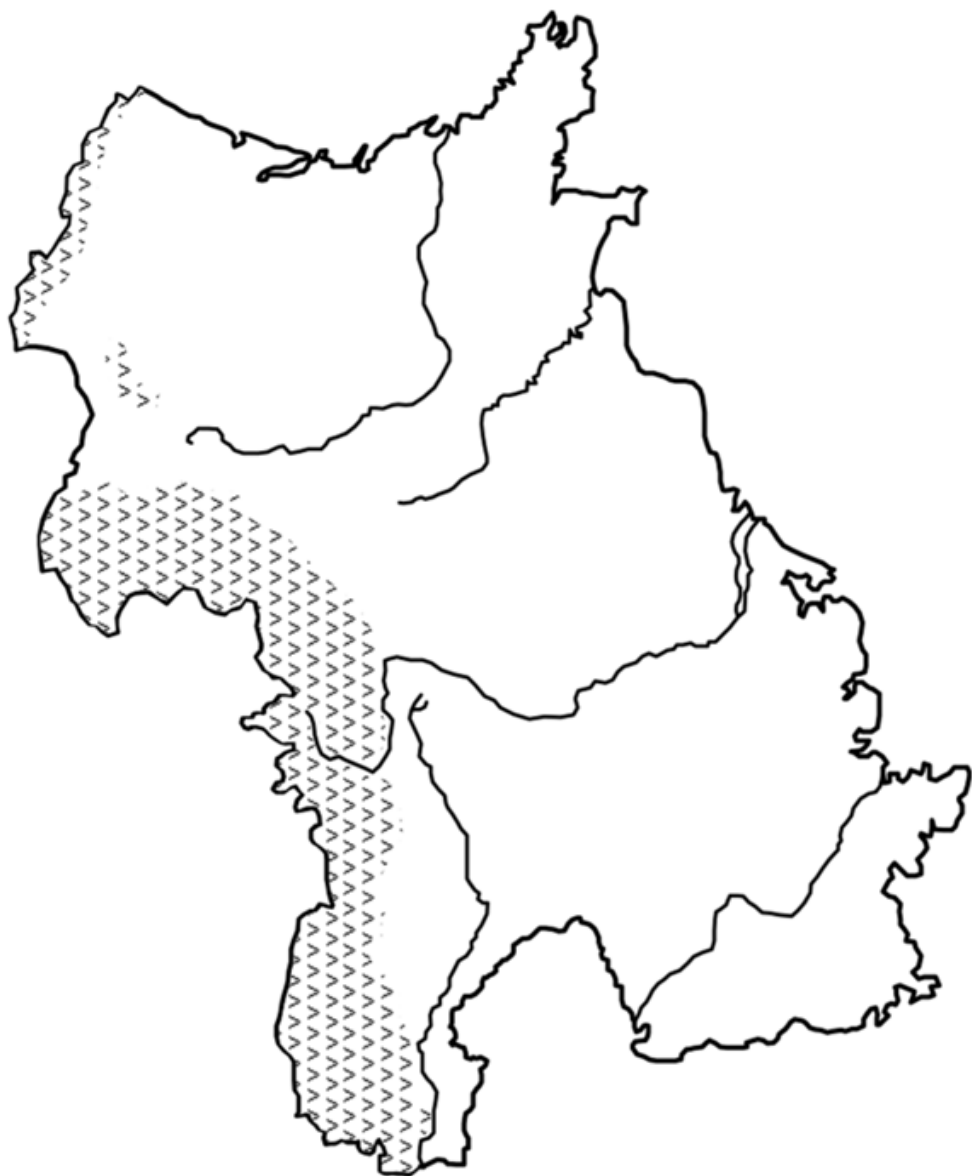
W trzeciej i ostatniej części ćwiczenia poproś uczestników aby wybrali ze swoich ostatnich grup po jednym lub dwóch reprezentantów. Reprezentantów zaprosz na środek i i zaprosz do symulacji konferencji międzynarodowej. Powiedz im, żeby wyobrazili sobie, że są uczestnikami konferencji międzynarodowej, która ma ustalić nowe granice w regionie (możesz przywołać wspomnianą już konferencję w Paryżu). Poproś, aby reprezentanci przedstawili swoją ustalenia i propozycję przebiegu granic. Następnie zaprosz reprezentantów do dyskusji, której celem ma być wyłonienie ostatecznej granicy, możesz również zaproponować głosowanie wśród reszty uczestników nad najlepszą według nich propozycją. Podczas moderowania dyskusji poproś reprezentantów o uzasadnienie swoich propozycji. Podsumowując ćwiczenie już z całą grupą zastanówcie się wspólnie, co z ich punktu widzenia byłoby najważniejsze i dlaczego.

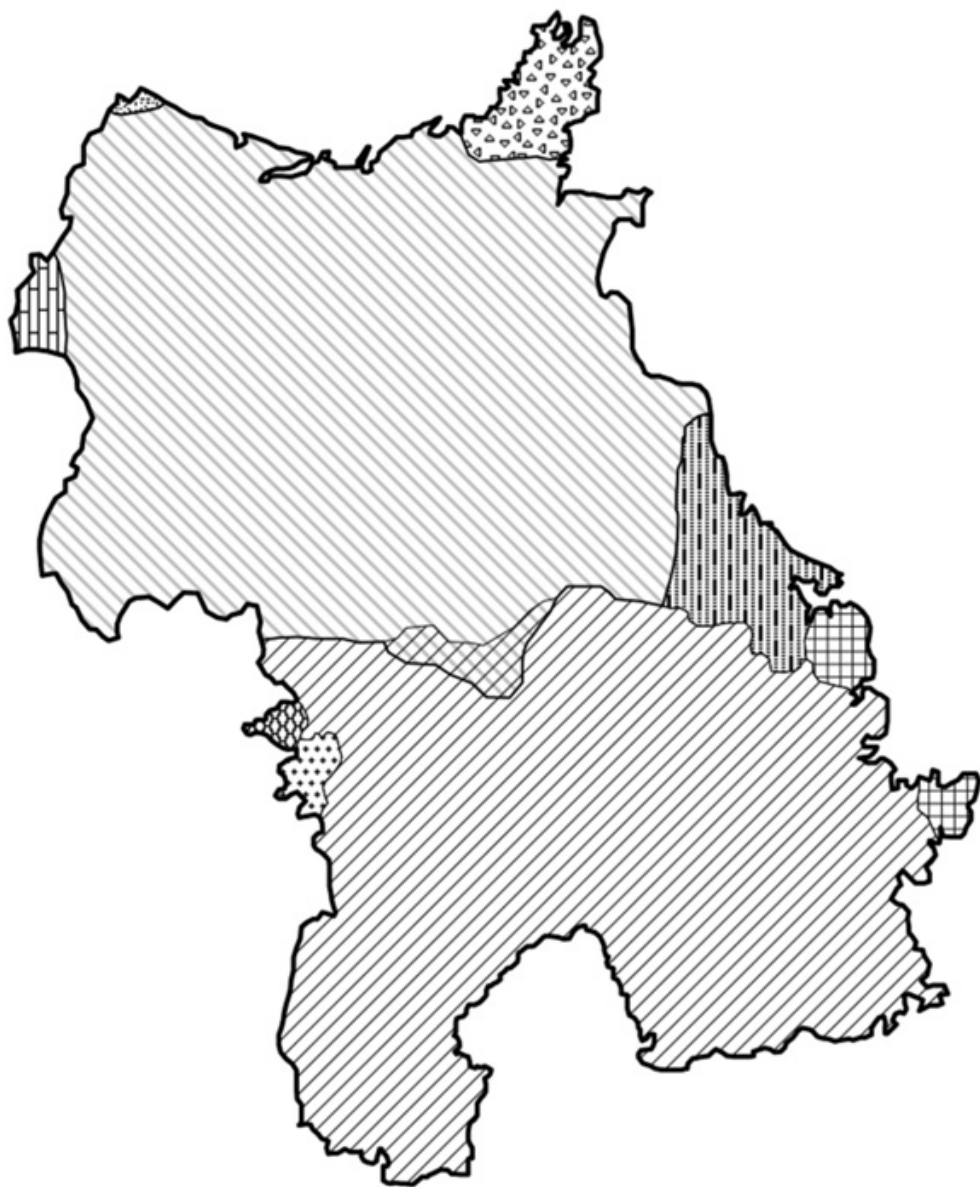
Obrys regionu

Religie regionu

Góry i rzeki w regionie

Języki regionu

5. Podsumowanie (10 min.)

Na tablicy/flipcharcie narysuj walizkę, znak zapytania i lupę. Obok rysunków zanotuj pytania. Przy walizce napisz „Co zabieram ze sobą?”, przy znaku zapytania – „O czym pomyśle?”, a przy lupie „O czym chcę dowiedzieć się więcej?”. Rozdaj karteczki samoprzylepne (po 3 na osobę), po czym poproś uczennice i uczniów o zapisanie swoich odpowiedzi w dowolnej formie (hasła, krótkiej wypowiedzi, rysunku) i umieszczenie swoich refleksji w odpowiednich miejscach na tablicy/flipcharcie.

Granica – czemu jest dla nas tak ważna?

Scenariusz warsztatów dla dorosłych

Cele:

- Omówienie koncepcji granicy;
- Zebranie informacji i doświadczeń na temat granic;
- Omówienie czynników wpływających na kształt granicy;
- Wspólna refleksja na temat wpływu granic na społeczność.

Zagadnienia:

- pochodzenie,
- granica,
- region,
- społeczność.

Pytania kluczowe:

- Co wpływa na kształt granic?
- Jaki wpływ granice mają na społeczność?

Potrzebne materiały:

- arkusz A2 lub A1 z narysowanym, uproszczonym zarysem granic Polski;
- mapy do ćwiczenia (4 wersje) – liczba kopii każdej wersji zależna od liczby uczestników;
- kartki samoprzylepne.

Przebieg zajęć (czas trwania: ok. 90 minut)

1. Powitanie (20 min.)

Przedstaw się i zaprezentuj cel oraz temat warsztatów. Zaprosz uczestników do zajęcia miejsc wokół arkusza z narysowanym, uproszczonym zarysem granic Polski – możesz go wcześniej przygotować lub narysować wspólnie z uczestnikami. Poinformuj uczestników, że to skąd jesteśmy i jakie mamy doświadczenie w podróżowaniu lub zmianie miejsca zamieszkania, wpływa na to, jak postrzegamy granice. Zachęć uczestników, by każdy opowiedział o sobie – tyle, ile chce – odpowiadając na pytania: Gdzie się urodziłeś/aś? Gdzie teraz mieszkasz? Gdzie mieszkałeś/aś wcześniej? Wspólnie zaznaczajcie na mapie najważniejsze punkty z opowieści, uwzględniając dzielnice, miejscowości, miasta Polski i innych krajów.

Zachęć uczestników do swobodnego i otwartego wypowiadania się – możesz również opowiedzieć swoją historię.

2. Granice: korzyści i wyzwania (20 min.)

Wraz z uczestnikami zastanów się, jak rozumiecie pojęcie „granicę”. Próbując zdefiniować ten termin, pomyślcie o tym, jak są wyznaczane granice. Kto o tym decyduje? I dlaczego właśnie tak? Jakie są korzyści z posiadania granic i jakie wyzwania się z granicami wiążą? Możesz podzielić flipchart na dwie części i wspólnie z uczestnikami wypisać korzyści i wady, biorąc pod uwagę, że część odpowiedzi może pasować do obu kategorii. Nawiąż do pierwszego ćwiczenia, pytając, jak perspektywa i spojrzenie na granice może się zmieniać w zależności od miejsca, w którym żyjemy?

Ważne, żeby zaznaczyć, że wszystko, co mówią uczestnicy jest w porządku i że ich zdanie jest mile widziane.

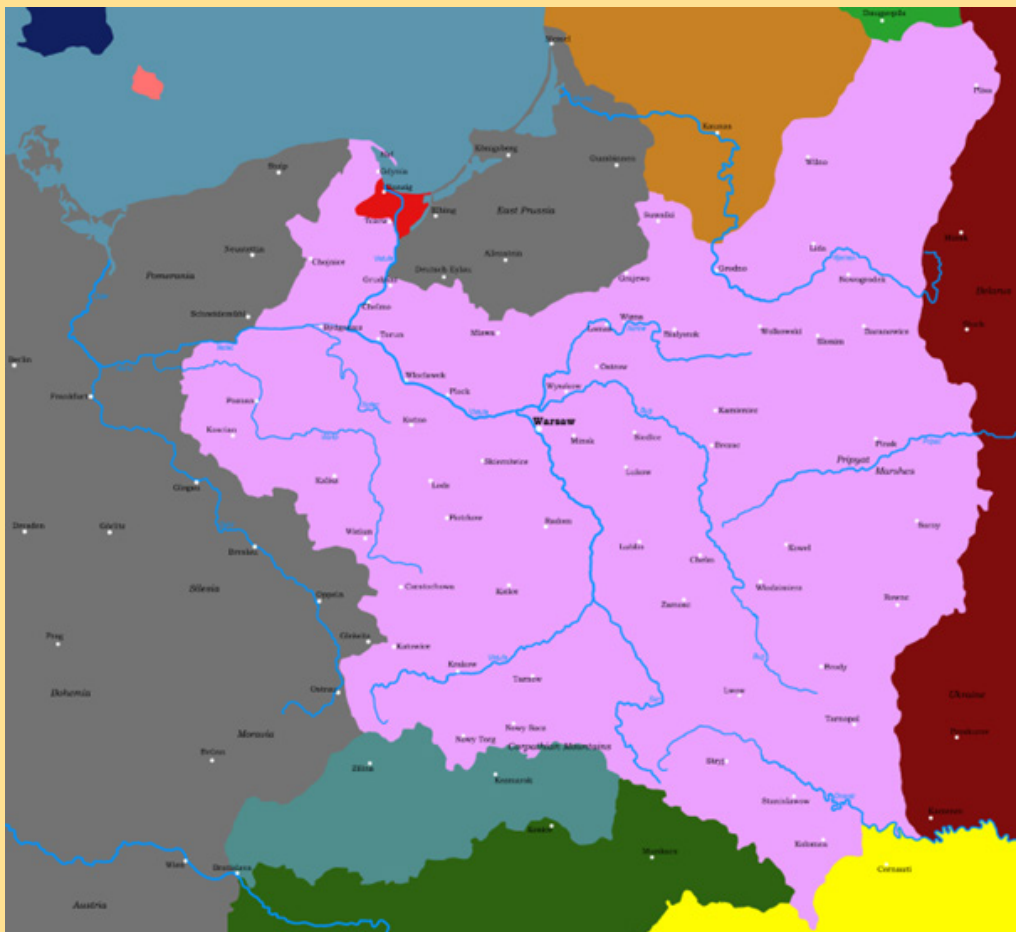
3. Nowe granice Polski (15 min)

Możesz pominąć ten krok, jeśli poczujesz, że jest to wiedza oczywista dla uczestników lub w rozmowie wcześniej poruszyście te wątki. W kolejnym kroku zachęć uczestników, by zastanowili się nad kontekstem historycznym, społecznym i geograficznym granic. W tym celu opowiedz krótko, jak wyznaczano granice II Rzeczypospolitej na konferencji pokojowej w Paryżu po I wojnie światowej (1919-1920). Możesz skorzystać z materiału poniżej. Omawiane

obszary możesz pokazać na załączonej mapie.

Jedną z myśli przewodnich, towarzyszących układającym się w Paryżu państwom, była zasada samostanowienia narodów. Zgodnie z nią państwa miały prawa do tych terenów, gdzie przewagę miała ich grupa etniczna. Co jednak zrobić z regionami, gdzie silnie reprezentowane są dwie grupy? Jednym z rozwiązań był plebiscyt ludności – taki przeprowadzono np. na Górnym Śląsku w 1921 r. Oba zainteresowane kraje: Polska i Niemcy prowadziły intensywne działania, żeby wynik przyszłego plebiscytu był na ich korzyść. Polska np. silnie wspierała, a czasem wręcz organizowała powstania na tym terenie (trzy powstania śląskie). Ostatecznie o podziale Górnego Śląska i tak zdecydowała Konferencja Ambasadorów, nie zawsze uwzględniając wyniki głosowania (trzeba przyznać, że niezupełnie wiarygodne). Czasem decyzje o kształcie granic zapadały metodą faktów dokonanych – tak było w przypadku Galicji Wschodniej, którą Polska zajęła zbrojnie. Wschodnia granica II RP przybrała ostateczną postać po wojnie polsko-bolszewickiej, dzieląc np. Litwę na część polską (Wileńszczyzna) i część litewską, niezależnie od składu etnicznego mieszkańców. Metodę zbrojną zastosowali także Czesi, by przejąć Śląsk Cieszyński i ostatecznie decyzją mocarstw, spora część tego regionu została w Czechosłowacji. Metod zbrojnych chwytali się też inne państwa europejskie, w wyniku czego powojenna Europa była świadkiem szeregu lokalnych wojen o terytorium.

Konferencja pokojowa w Paryżu, gdzie wykuwał się nowy układ naszego kontynentu, była okazją dla różnych działań naukowych, mających za zadanie wspieranie interesów danego państwa. Prym wiodła tzw. antropologia narodowa, która różnymi teoriami starała się dowodzić prymatu cywilizacyjnego danego narodu, a przez to jego prawa do ziem zamieszkanymi przez mieszane grupy etniczne. Podobnie archeologia i historia miały dowodzić odwiecznego bytowania danej kultury (którą rozumiano wtedy jako emanację narodu) na interesującym państwo obszarze. Również Polska sięgała po takie argumenty w odniesieniu do terenów wschodnich, czy Pomorza.

Następnie porównajcie ówczesne granice z terenami zajmowanymi przez Polskę po II wojnie światowej. Co się zmieniło? Dlaczego? Jakie to niósłoby skutki dla społeczeństwa?

W ostatnim kroku krótko omów czynniki geograficzne. Na mapie z ćwiczenia pierwszego wspólnie nanieście: Bug, Odrę, Bałtyk oraz pasma górskie.

4. Tworzymy granice – ćwiczenie i omówienie (25-30 min.)

Podziel uczestników na 3 grupy. Grupie 1 przekaz wydrukowane mapy (nieistniejącego) regionu pokazujące góry i rzeki. Grupie 2 – mapy pokazujące rozmieszczenie religii. Zaś grupie 3 – mapy z rozkładem używanych w regionie języków. Wszyscy uczestnicy dostają czystą mapę, pokazującą obrys regionu. Każda grupa będzie miała za zadanie przedyskutować i ustalić przebieg granic w przedstawionym na mapie regionie. Uprzedź uczestników, żeby zapamiętali argumenty za wprowadzonym podziałem, bo będą im potrzebne w następnej części zadania. W trakcie dys-

kusji uczestnicy mogą rozważać np. takie pytania: Czy podzielenie rzeki między dwa kraje sprawi, że będą ze sobą współpracować? A może będą między sobą walczyć z tego powodu? A jeśli jakiś kraj zostanie bez rzeki? Co się stanie, jeśli w wyznaczonych przez nas granicach będą mieszkali przedstawiciele dwóch różnych religii? I na odwrót: czy to dobry pomysł, żeby w kraju była tylko jedna religia? Podobne pytania mogą dotyczyć języków: czy w każdym kraju ma być tylko jeden język? A jeśli języków będzie kilka, czy któryś uznamy za najważniejszy i obowiązkowy? Ostateczną propozycję podziału uczestnicy każdej grupy zaznaczają na pustej mapie. Na tę część ćwiczenia poświęcamy ok. 10 minut.

W drugiej części zmieniasz skład grup tak, by w każdej znalazły się osoby, które wcześniej pracowały z mapą fizyczną, mapą religii i mapą języków. Zadaniem nowych grup będzie uzgodnienie wszystkich punktów widzenia (do tego przydadzą się argumenty z pierwszej części) i ustalenie ostatecznego podziału regionu. Uwaga: nowe grupy będą potrzebować czystych map z obrysem regionu. Również na tę część poświęcamy ok. 10 minut.

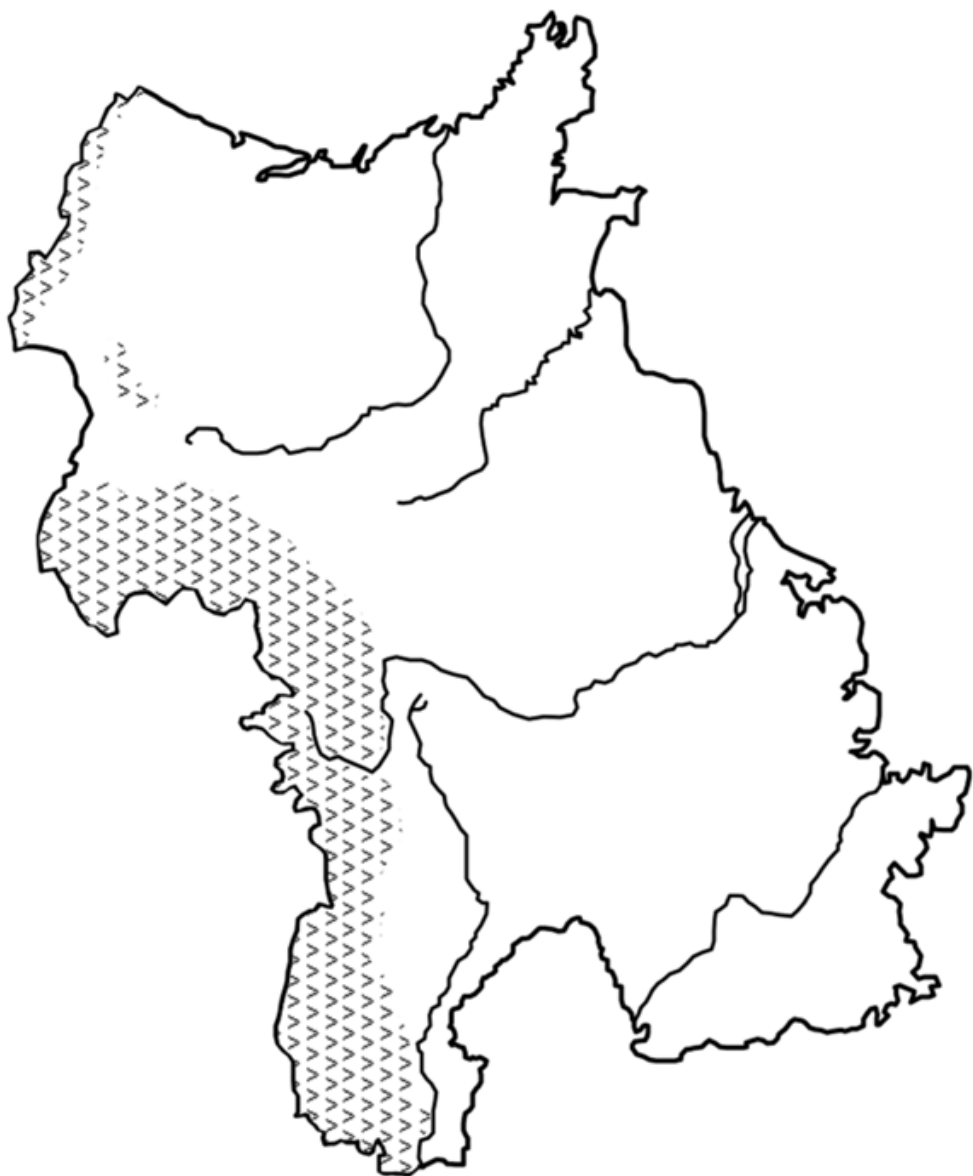
W trzeciej i ostatniej części ćwiczenia poproś uczestników, aby wybrali ze swoich ostatnich grup po jednym lub dwóch reprezentantów. Reprezentantów zaproś na środek i zaproś do symulacji konferencji międzynarodowej. Powiedz im, żeby wyobrazili sobie, że są uczestnikami konferencji międzynarodowej, która ma ustalić nowe granice w regionie (możesz przywołać wspomnianą już konferencję w Paryżu). Poproś, aby reprezentanci przedstawili swoje ustalenia i propozycję przebiegu granic. Następnie zaproś reprezentantów do dyskusji, której celem ma być wyłonienie ostatecznej granicy, możesz również zaproponować głosowanie wśród reszty uczestników nad najlepszą według nich propozycją. Podczas moderowania dyskusji poproś reprezentantów o uzasadnienie swoich propozycji. Podsumowując ćwiczenie już z całą grupą zastanówcie się wspólnie, co z ich punktu widzenia byłoby najważniejsze i dlaczego.

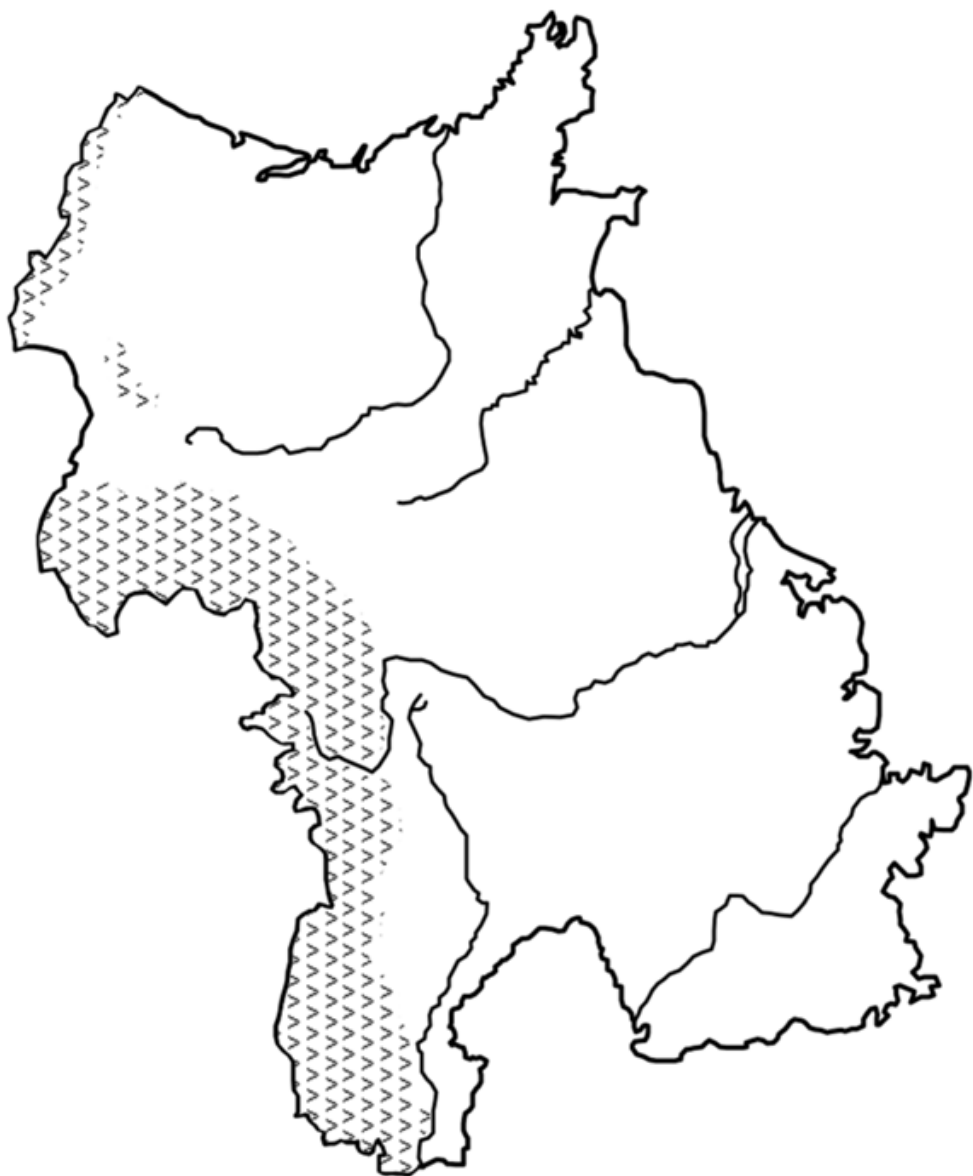
Obrys regionu

Religie regionu

Góry i rzeki w regionie

Góry i rzeki w regionie

5. Podsumowanie (5 min.)

Na tablicy/flipcharcie narysuj walizkę, znak zapytania i lupę. Obok rysunków zanotuj pytania. Przy walizce napisz „Co zabieram ze sobą?”, przy znaku zapytania – „O czym pomyślę?”, a przy lupie „O czym chcę dowiedzieć się więcej?”. Rozdaj karteczki samoprzylepne (po 3 na osobę), po czym poproś uczestników o zapisanie swoich odpowiedzi w dowolnej formie (hasła, krótkiej wypowiedzi, rysunku) i umieszczenie swoich refleksji w odpowiednich miejscach na tablicy/flipcharcie.

O AUTORKACH

Natalia Gebert jest z wykształcenia kulturoznawcą, z zawodu tłumaczem, asystentką socjalną i edukatorką, a z zamiłowania mołem książkowym. Od ponad 8 lat pracuje z uchodźczyniami i uchodźcami w Warszawie. Prowadzi Fundację Inicjatywa Dom Otwarty. Wielokulturowość to dla niej taki model współistnienia ludzi różnego pochodzenia i różnych kultur, w którym każda kultura wnosi coś nowego do społeczności.

Martyna Łukaszewska ukończyła stosunki międzynarodowe na Uniwersytecie Warszawskim oraz studia podyplomowe z zakresu pomocy humanitarnej. Certyfikowana trenerka umiejętności społecznych. Koordynatorka świetlicy dla dzieci uchodźczych „Przystanek Świetlica”, wychowawczyni i trenerka międzykulturowa. Interesuje się kulturą Afryki i Bliskiego Wschodu. Zwiedza świat, a do walizki zawsze wkłada jedną z części Harry'ego Pottera. Związana z Fundacją dla Wolności.

Lidia Prokopowicz jest feministką, edukatorką równościową, specjalistką ds. komunikacji i promocji w projektach antydyskryminacyjnych i członkinią Towarzystwa Edukacji Antydyskryminacyjnej (TEA). Czynnie działa na rzecz edukacji antydyskryminacyjnej, tworząc scenariusze, pomoce dydaktyczne oraz prowadząc spotkania i warsztaty dla młodzieży i dorosłych. Była nauczycielka. Aktywistka na rzecz grup mniejszościowych oraz edukacji równościowej.

Razem
mimo
różnic

Publikacja została przygotowana w ramach projektu „Razem mimo różnic”, prowadzonego wspólnie przez Stowarzyszenie Pro Humanum i Fundację Inicjatywa Dom Otwarty, który realizowany jest z dotacji programu Program Aktywni Obywatele - Fundusz Krajowy finansowanego przez Islandię, Liechtenstein i Norwegię w ramach Funduszy EOG.